

pagina 2

Precisiedosering: winst voor milieu en bedrijf

pagina 2

“Wij zijn verantwoordelijk voor de middelen die we verkopen”

pagina 3

Afzet geeft impuls aan duurzame boomteelt

pagina 4

Juiste tijdstip voor preventie phytophthora steeds beter te bepalen

Aardbeientelers werken met waterschap en handel aan schoner water

Uit metingen van waterschap Brabantse Delta blijkt dat drie belangrijke middelen uit de aardbeienteelt in te hoge concentraties worden aangetroffen in het oppervlaktewater in West-Brabant. ZLTO, LTO Groeiservice, toeleveranciers, het waterschap en Telen met toekomst werken samen met aardbeientelers aan een oplossing.

Toon van den Berg, voorzitter van de landelijke aardbeiencommissie ziet het belang van een gezamenlijk aanpak.

Zundert, Klep BV, Van Nederkassel en Vlaming gevraagd deze brief onder aardbeientelers te verspreiden, omdat de gewasbeschermingshandel een belangrijke schakel vormt op de bedrijven. Conno de Ruijter van Agrodis is blij dat de gewasbeschermingshandel tijdig bij de gesignaleerde problematiek is betrokken. “Uitgangspunt is dat we met elkaar telers bewuster maken en goede maatregelen aandragen om te voorkomen dat er beschermingsmiddelen, of resten daarvan, in het oppervlaktewater terecht komen. Maar de middelen moeten wel voor de aardbeienteelt behouden blijven.” Peter van Dongen, directeur van Van Nederkassel werkt enthousiast mee aan het project. “Gewasbeschermingsmiddelen verkopen doen we graag en ook in de toekomst willen we graag middelen blijven verkopen. Verder is een duurzaam milieu goed voor ons allemaal. We vinden het als handelaar belangrijk dat er zorgvuldig wordt omgegaan met gewasbeschermingsmiddelen. En we werken er graag aan mee om de stoffen in het oppervlaktewater terug te brengen tot een aanvaardbaar niveau. Zeker omdat dit met elkaar gebeurt vanuit een positieve insteek. Als we zorgvuldiger omgaan met gewasbeschermingsmiddelen, kunnen we de huidige middelen gewoon blijven gebruiken. Dat is goed voor de handel, de teler én het oppervlaktewater.”

Beste lezer,

Duurzaamheid vergt investeren, in relaties, in samenwerking en in nieuwe ontwikkelingen, zoals ook in dit nummer van Toekomstvizier weer te lezen valt. Nieuwe technieken bijvoorbeeld helpen niet alleen de ondernemer zijn bedrijf efficiënt te beheren, maar bieden ook nieuwe kansen tot meer maatwerk. Maatwerk dat kan leiden tot het beperken van de middeleninzet en de kosten. Winst voor milieu en ondernemer. Werken met GPS, een sectieaangestuurde spuit of met een biomassa sensor kan de inzet van middelen sterk beperken.

Schaalvergroting is voor dergelijke technieken geen bedreiging maar eerder een kans, doordat de besparingen stevig kunnen oplopen en de investering zichzelf terugverdient. Of schaalvergroting beperkend is voor de inzet van beslissingsondersteunende systemen (BOS) bij phytophthora bekijken we dit jaar in samenwerking met het masterplan Phytophthora bij drie grote telers in Drenthe, Flevoland en Brabant. Ook hier zijn de potentiële voordelen van de schaal weer groot voor bedrijf en milieu. Werken aan winst dus. De ervaringen zullen we in de toekomst zeker met u delen!

Frank Wijnands
Projectleider Telen met toekomst

“Niemand is blij met gewasbeschermingsmiddelen in het water. Schoon oppervlaktewater wil iedereen”, aldus Jan Pertijs, voorzitter van de vakgroep vollegrondsgroenteteelt van ZLTO. Hij vindt het daarom min of meer vanzelfsprekend dat ZLTO samen met andere partijen meewerkt aan schoner water. In de regio ten zuiden van Breda zijn enkele gewasbeschermingsmiddelen in te hoge concentraties aangetroffen. Het gaat vooral om de werkzame stoffen metolachloor, iprodion en kresoxim-methyl die de maximum toelaatbare risico’s (MTR-waarden) overschrijden. Deze stoffen zitten onder andere in gewasbeschermingsmiddelen voor de aardbeienteelt. Pertijs is helder in zijn visie: “We moeten zo veel mogelijk voorkomen dat er gewasbeschermingsmiddelen in het oppervlaktewater komen.”

Gezamenlijke aanpak
Ook Toon van den Berg, voorzitter van de landelijke aardbeiencommissie van LTO Groeiservice ziet belang in een gezamenlijke aanpak van het probleem. “Als we niet werken aan een oplossing lopen we het risico dat

deze gewasbeschermingsmiddelen straks worden verboden. Dat is een groot probleem: we kunnen namelijk niet zonder.” Hij snapt dat sommige aardbeientelers bedenkingen hebben en zeggen: “Het waterschap constateert dat er iets in het water zit dat er niet thuishoort. Maar wat moeten wij daarmee? We werken volgens de regels en doen ons best. Wat moeten we nog meer doen?” De voorzitter is daarom blij met de praktische oplossingsrichtingen die de partijen gezamenlijk hebben bedacht. Die zijn er onder meer op gericht om afspoeling van middel vanaf trayvelden of vanaf de spuitmachine naar het oppervlaktewater te voorkomen.

Brief voor telers
ZLTO, LTO Groeiservice, Agrodis, Brabantse Delta en Telen met toekomst hebben samen een brief opgesteld voor aardbeientelers in de regio West-Brabant. In deze brief roepen ze telers op om bewuster te werken tijdens bespuitingen en afspoeling naar het oppervlaktewater te voorkomen. Agrodis heeft de toeleveranciers Agerland, CLTV

“Schoon oppervlaktewater wil iedereen”

Casper Lambregts van waterschap Brabantse Delta is blij met de proactieve houding van de sector en de intermediaire rol die Telen met toekomst speelt binnen het project. Hij is benieuwd wat er bij de volgende metingen naar voren komt. Vakgroepvoorzitter Pertijs van ZLTO rekt erop dat aardbeientelers met de praktische oplossingen aan de slag gaan en dat de genoemde middelen bij een volgende meting niet of nauwelijks worden aangetroffen. “En anders moeten we met elkaar verder gaan zoeken naar nieuwe maatregelen, want schoon water willen we allemaal.”

in beeld

Precisiedosering: winst voor milieu en bedrijf

De Yara N-sensor van akkerbouwer Harold Zondag in Biddinghuizen meet de hoeveelheid biomassa en doseert meststoffen en loofdoingsmiddel.

In 2008 leverde de inzet van de sensor hem een besparing op van 40 - 50% in het gebruik van het loofdoingsmiddel: zo'n € 2.400 op 100 ha aardappel.

Zondag is tevreden en ziet perspectief voor een bedrijfsmatige inzet van de sensor. Maar de sensor is nog duur. Plant Research International van Wageningen UR onderzoekt of de sensor is uit te breiden met een ziektebestrijdingsmodule.

Zondag: "Hoe meer mogelijkheden, hoe aantrekkelijker aanschaf van de sensor wordt."

Daan Verbeek, Horticoop BV:

interview

“Wij zijn verantwoordelijk voor de middelen die we verkopen”

Horticoop BV is leverancier van onder andere biologische- en chemische gewasbeschermingsmiddelen. Een belangrijke taak van leveranciers is het adviseren van telers over werking en gebruik van deze middelen. Hoe pakt Horticoop dit aan en wat doen ze met de emissieproblematiek in de glastuinbouw?

“Horticoop BV wil, als onderdeel van Coöperatief Koninklijk Tuinbouwcentrum Horticoop, niet alleen vandaag maar ook morgen haar producten aan telers leveren. Onze relatie met de teler staat daarom centraal”, vertelt Daan Verbeek, manager gewasbescherming en meststoffen van Horticoop. “Dat betekent dat we met de teler mee moeten denken, zowel bij het oplossen van zijn probleem als in kostenbeheersing. Nog niet zo lang geleden ging het bij het gewasbeschermingsadvies vooral om effectiviteit.” Een kleine twee jaar geleden heeft Verbeek met zijn productafdeling

besloten dat het advies breder moet zijn. Zo moeten het voorkomen van residu en emissie van middelen en meststoffen in gewassen of de omgeving ook in het advies worden meegenomen. “Het belang van de sector is het belang van Horticoop, stelt Verbeek. “En de sector is op termijn gebaat bij emissiebeperking. Wij zetten onze middelen natuurlijk graag af. Daar verdienen we onze boterham mee. Maar we moeten de problematiek die daarmee gepaard gaat, niet uit de weg gaan. Ik voel me verantwoordelijk voor de middelen die we verkopen. Ik wil mezelf in de spiegel kunnen blijven aankijken!” *Lees verder op p3 >*

“Ik voel me verantwoordelijk voor het maatschappelijk verantwoord omgaan met de gewasbeschermingsmiddelen die we op de markt brengen.”

> Vervolg van p2

Intern investeren in kennis en draagvlak

Verbeek probeert deze verantwoordelijkheid vorm te geven door veel te investeren in kennis. Bijvoorbeeld door bijeenkomsten met Telen met toekomst over de emissieproblematiek. Of door overleg met bijvoorbeeld Bayer over het beperken van de emissie van Admire. "We delen kennis met elkaar. We investeren daarnaast in het verkrijgen van meer intern draagvlak en in het vergroten van deze kennis. Maar we moeten dit nu verder uitbouwen, zorgen dat de boodschap daadwerkelijk bij de teler komt. Zo zullen in het najaar de teeltgerichte themabijeenkomsten van Horticoop in het teken staan van de emissiebeperking."

"Ik wil mezelf in de spiegel kunnen blijven aankijken"

Naast het opdoen van kennis vindt Verbeek het ook belangrijk mee te denken over oplossingen voor de emissieproblematiek. Dat verklaart zijn betrokkenheid namens Horticoop en/of Agrodiss bij het Polderproject de Woudse Droogmakerij, en bijvoorbeeld de expertmeetings van Schone Bronnen. Ook brengt hij vragen rond de emissie van middelen onder de aandacht van fabrikanten van gewasbeschermingsmiddelen.

Extern commitment belangrijk

Horticoop ondersteunt het verder denken dan alleen een product in de markt zetten. Ook binnen de brancheverenigingen zoals Agrodiss en Artemis. "Het is belangrijk om hiervoor een breder draagvlak te krijgen", benadrukt Verbeek. "Het is natuurlijk goed als je als bedrijf voorop loopt, maar je moet wel kijken naar het rendement van de energie en de tijd die je erin stopt. Het moet uiteindelijk allemaal betaald worden uit de producten die we verkopen. We willen voor de teler met zo min mogelijk middelen de problemen voorkomen of oplossen. Deze aanpak raakt onze inkomsten. Als je een paar uur moet praten en je verkoopt dan maar voor € 100 aan middelen, is het rendement erg laag. Als meer mensen hetzelfde roepen, hoef je minder lang te praten."

De boodschap over emissiebeperking kost op de korte termijn dus gewoon geld. Maar we vinden die boodschap wel heel belangrijk. Dus lopen we als Horticoop voorop en verwachten we dat anderen snel volgen!"

reportage

Afzet geeft impuls aan duurzame boomteelt

De gemeente Boxtel voerde vorig jaar als een van de eerste gemeenten in Nederland enkele grootschalige beplantingsprojecten uit met duurzaam geteelde bomen. Sindsdien is het aantal boomkwekers met Milieukeur bijna verdubbeld en stijgt de belangstelling voor duurzame boomteelt.

Vorig jaar januari plantte de gemeente Boxtel 660 duurzame bomen in het buitengebied. Als vervolg op dit project wordt dit jaar ook een natuurlijk parkgebied in de duurzame woonwijk 'In Goede Aarde' beplant met duurzaam geteelde bomen. Volgens Erik ter Heide, beleidsmedewerker groenbeheer en cultuurtechniek van de gemeente Boxtel een bewuste keuze. "De gemeente Boxtel staat bekend als innovatief op het gebied van duurzaamheid. Met onze keuze wilden we voorop lopen en andere gemeenten laten zien dat het – in tegenstelling tot wat vaak gedacht wordt – wél mogelijk is om op brede schaal duurzaam geteelde bomen in te kopen en zo duurzame teelt stimuleren."

Zoveel mogelijk biologisch geteelde bomen inkopen. Dat was de doelstelling in 2009. Niet al het gewenste plantmateriaal bleek echter beschikbaar bij bedrijven met het EKO-label. Voor het resterende plantmateriaal werd daarom uitgeweken naar bedrijven met Milieukeur of, als het echt niet anders kon, MPS-Qualitree. "In het kader van duurzaam inkopen vind ik dit namelijk ook een goede optie", legt Ter Heide uit.

Met de aanplant van duurzaam geteelde bomen, was Boxtel koploper samen met gemeenten als Bernheze en Schijndel. Als het aan de Nederlandse overheid ligt zullen andere gemeenten dit voorbeeld snel volgen. De Nederlandse overheid wil dat de inkoop van gemeenten en provincies vanaf 2010 voor 75 procent duurzaam is. Zelf streeft de overheid naar 100% duurzame inkoop. Als handleiding voor inkopers heeft SenterNovem dit najaar criteria voor duurzaam inkopen van groenvoorzieningen opgesteld en gepubliceerd.

Groei Milieukeur

"De ontwikkelingen rondom duurzaam groen geven een duidelijke impuls aan Milieukeur", vertelt Ben van der Meijden van boomkwekerij de Spankert in Boxtel. Van der Meijden is ook voorzitter

van de vereniging Brabantse Milieukeur Boomkwekers. Het aantal leden van de vereniging verdubbelde in een jaar tijd naar achttien met daarnaast een aantal aspirant leden. De stijging is volgens Van der Meijden voor een belangrijk deel te danken aan het feit dat gemeenten moeten inkopen bij bedrijven die aantoonbaar duurzaam bezig zijn. Milieukeur voldoet hieraan. "We werken volgens vaste richtlijnen, registreren ons middelenverbruik en kijken voortdurend met elkaar hoe we de milieubelasting naar beneden kunnen brengen", aldus Van der Meijden. De criteria die SenterNovem onlangs bekend maakte, sluiten nauw aan bij

de richtlijnen van Milieukeur. In de praktijk is hierover de nodige discussie geweest. Van der Meijden wil hier niet veel over kwijt, maar zegt: "Het feit dat de criteria zo nauw aansluiten, geeft in elk geval aan dat we als Milieukeurkwekers de juiste keuzes maken."

Dat enkele nieuwe leden zich vooral vanwege de afzet aansluiten bij de Brabantse Milieukeur Boomkwekers, weersprekt Van der Meijden niet, maar hij vindt het ook geen probleem. "Alle bedrijven moeten voldoen aan de eisen. Het resultaat is dat we met elkaar bezig zijn de milieubelasting terug te dringen."

Certificaat

Ter Heide is blij dat steeds meer boomkwekers belangstelling tonen in duurzame boomteelt.

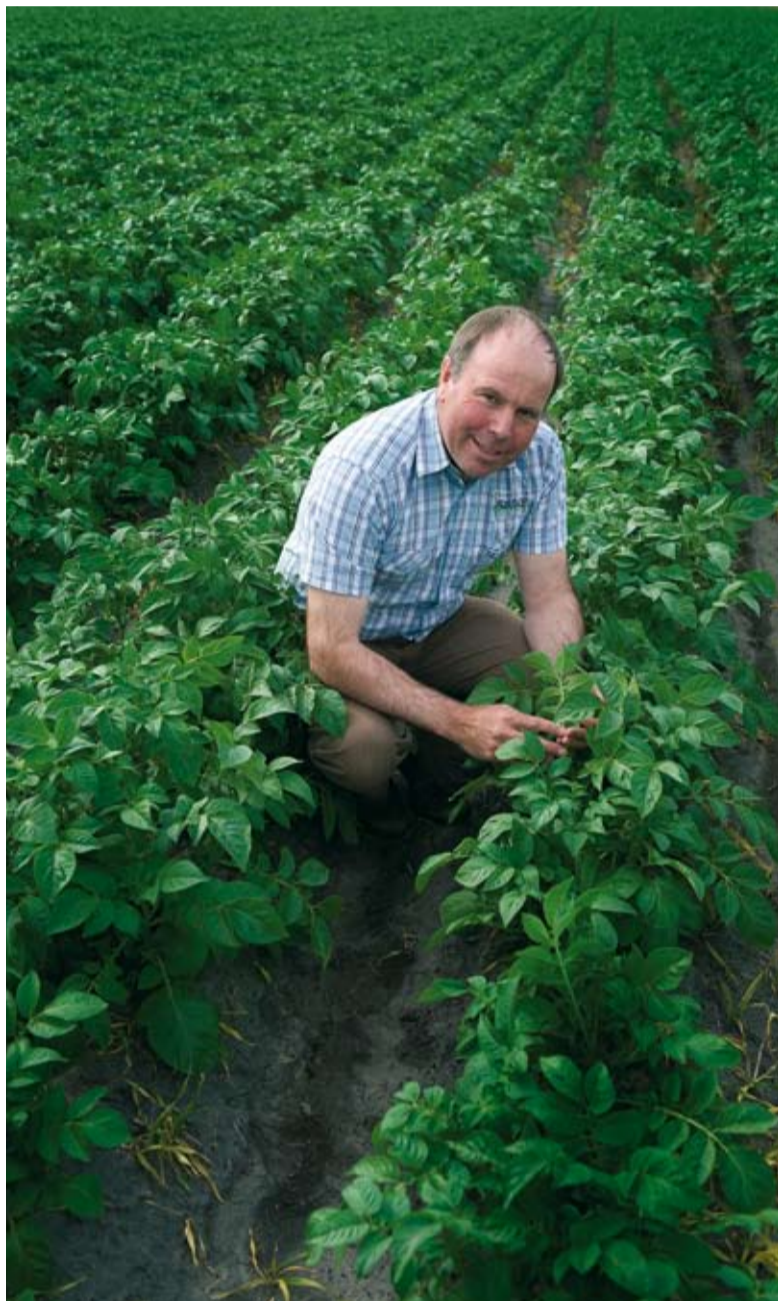
Een aantal boomkwekers in de gemeente Boxtel heeft inmiddels het certificaat voor Milieukeur gehaald. "Het geeft aan dat ons initiatief om duurzame productie te stimuleren werkt. Nu er meer kwekers duurzaam gaan telen, is de winst voor ons dat we gemakkelijker ons pakket plantmateriaal in kunnen kopen en ook bij Milieukeurkwekers in onze eigen gemeente terecht kunnen."

Duurzame boomteelt in Boxtel

interview

Juiste tijdstip voor preventie phytophthora steeds beter te bepalen

Dat nog lang niet alle ondernemers een BOS-applicatie hebben, komt volgens Bartelds door de kosten.

“Zo’n kwart van de aardappeltelers heeft een beslissingsondersteunend systeem (BOS) op zijn computer, om op het juiste moment aardappelplanten te beschermen tegen infectie met phytophthora. Bovendien sparen telers met BOS middel uit, wat goed is voor de portemonnee en het milieu”, zegt Jakob Bartelds.

Bartelds is voorzitter van het Masterplan Phytophthora, een initiatief van LTO Nederland waaraan elke aardappelteler via een opdracht van het Productschap Akkerbouw bijdraagt. In tien jaar tijd is veel bereikt in de jaarrond bestrijdingstrategie van phytophthora. Onder meer met beslissingsondersteunende systemen

die zich richten op het voorkomen van zieke planten en knollen. Hierdoor behoort de tijd van het kalenderspuiten – wekelijks standaard een vaste dosering – inmiddels tot het verleden. Zo’n 80 tot 90 procent van de aardappeltelers maakt gebruik van een of andere vorm van BOS. Van de fax van de aardappel-

“Maar een BOS-applicatie verdient zich terug. Je middelgebruik neemt af en, zeker zo belangrijk, je neemt minder risico’s.”

handelaar/intermediair – het meest grofmazige systeem – tot waarschuwingdiensten met telefoontjes, sms-jes, faxberichten of e-mail over phytophthora-kansrijke periodes. Het Masterplan en bedrijven bieden die diensten aan. Meer gedetailleerd kunnen telers sinds een paar jaar op de internetsite www.kennisakker.nl zien hoe de ziektedruk in hun regio zich ontwikkelt, op de dag zelf, de dag ervoor of twee dagen vooruit.

Maximale preventie

“Maar met een BOS-internet-programma krijg je informatie op bedrijfsniveau”, zegt Bartelds uit Exloërmond die zelf ook zo’n applicatie heeft. “Het grote voordeel is dat je ook eigen gegevens invoert, zoals de rassen die je teelt, het groeistadium van het gewas, het middel dat je gebruikt en de precieze neerslaggegevens. Weersomstandigheden kunnen lokaal sterk verschillen, en dat heeft invloed op het spuitadvies, net zoals de resistentie van je rassen en de eigenschappen van het fungicide. Dit alles samen zegt veel over het moment van bestrijden en de benodigde dosering.”

Bartelds heeft goede ervaringen met de applicatie, maar vindt dat je er niet op moet blindvaren. “Het blijft een hulpmiddel.” Anderzijds ervaart hij ook dat het programma hem bewuster maakt. “Van het resistentieniveau van je planten, de invloed van het weer op de schimmel en de mogelijkheden die je hebt om phytophthora voor te zijn. Je krijgt meer zicht op wat er gebeurt.”

Kosten

Dat nog lang niet alle ondernemers een BOS-applicatie hebben, komt volgens Bartelds onder meer vanwege de kosten. “Een fax is veelal gratis; de site van kennisakker zeker. Voor het gebruik van de BOS-internet-applicatie betaal je abonnementsgeld en bij een PC-applicatie de aanschaf en daarnaast nog een bedrag voor onderhoud.” Het is dan vooral een drempel voor telers met kleinere arealen. Maar een BOS-applicatie verdient zich terug. Je middelgebruik

neemt af en, zeker zo belangrijk, je neemt minder risico’s: spuit je te laat, dan heb je later mogelijk problemen op het veld of in de bewaring.”

Grote uitstraling

Bartelds is tevreden dat toch al circa een kwart van de telers een BOS-programma heeft. “Bovendien maken ook teeltbegeleiders die zo ongeveer wekelijks bij de telers komen, er gebruik van. Daardoor is de uitstraling best groot.”

Er zijn twee BOS-programma’s voor phytophthora op de markt: Plant-Plus van Dacom en ProPhy van Opticrop. Deze worden telkens geactualiseerd met de laatste gegevens uit onderzoek gefinancierd door het Masterplan. Bijvoorbeeld met resistentiegegevens van nieuwe rassen en nieuwe inzichten over onder andere

de regenvastheid van een middel. Het Masterplan draagt dus bij aan het optimaliseren van de applicaties. “Omringende landen – Duitsland, België, Groot-Brittannië – kijken met belangstelling naar de internet-applicaties. Het is uniek wat we in Nederland hebben ontwikkeld, en nergens is het landelijk netwerk van weerpalen zo groot”.

Meer informatie: www.kennisakker.nl

Over Telen met toekomst

Telen met toekomst werkt aan duurzame gewasbescherming in Nederland. Samen met landbouworganisaties, producenten van en handelaren in gewasbeschermingsmiddelen, waterschappen en andere partijen ontwikkelt en verspreid Telen met toekomst nieuwe kennis voor duurzame gewasbescherming. Telen met toekomst wordt uitgevoerd door Praktijkonderzoek Plant en Omgeving van Wageningen UR, WUR Glastuinbouw en DLV Plant in opdracht van het ministerie van LNV.

Meer informatie:

Thijmen Huiskamp
0320 - 29 11 11 of
Thijmen.huiskamp@wur.nl
www.wur.nl
www.dlvplant.nl

Tekst

Wilco Dorrestijn, Nora de Rijk, Ria Dubbeldam en Frank Wijnands.

Fotografie

Divided by Zero – Breda, Marten Aukes

Redactie en coördinatie

Communication Services Wageningen UR

Ontwerp en opmaak Proforma, ontwerpers en adviseurs | BNO

Drukwerk Grafisch Centrum Horst